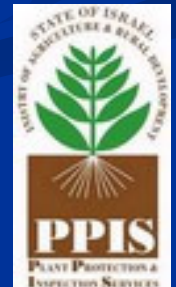

גם יפה וגם אופה

התנשמת כמדביר ביולוגי
של מכרסמים –
שלושים של יישום ומחקר
בקיבוץ שדה-אליהו

ד"ר יואב מוטר

מנהל תחום חולייתנים וחלזונות
השירותים להגנת הצומח
משרד החקלאות ופיתוח הכפר
yoavmot@moag.gov.il 050-6241716

המכרסמים

■ הקבוצה העשירה ביותר במינים בקרב היונקים

■ דגם שיניים יוצא דופן

דגם השיניים של המכרסמים

המכרסמים

- הקבוצה העשירה ביותר במינים בקרב היונקים
- דגם שיניים יוצא דופן
- קצב רבייה מהיר מאד

נזקי מכרסמים

- מכרסמים גורמים לנזקים אדירים בחקלאות
- בארץ וגם בעולם אין אומדן מדוייק של היקף הנזק הכולל
- הנזק הנגרם ע"י מכרסמים באורז בלבד בדר' מז' אסיה בלבד שווה ערך למזון של 200,000,000 נפש
- פגיעה ישירה ביבול, חיגור עצים, אכילת שורשים וזרעים ופגיעה בצנרת

- הנזק בשדה ומחוצה לו
- עם המעבר לחקלאות אינטנסיבית, הבעיה מחריפה

הדברה כימית של מכרסמים

- בישראל השימוש בחומרי הדברה הוא מהנרחבים בעולם
- רעילות גבוהה לאדם (למשל Azodrin)
- החל משנות ה-50 היו הרעלות גדולות נגד מכרסמים (תליום סולפאט, DDT)

- תוצאות ההרעלות
- המכרסמים התאוששו מהן,
- המערכת האקולוגית לא
- כיום המערכת לא מאוזנת
- והמכרסמים מרוויחים מכך

הדברה ביולוגית של מכרסמים

ציור: רן לוי-יממורי

- אנו שואפים להשיב את הטורפים לשדות
- הדברה בגישת השימור
- "חוסר אמונה" ביכולת להדביר ביולוגית מכרסמים
- התאוששות האוכלוסיות של המכרסמים מהירה יותר משל טורפיהם (אסטרטגיית r)

הדברת מכרסמים בעזרת תנשמות היתרונות של התנשמת

- התנשמת (*Tyto alba*) היא דורס לילה המתמחה בציד מכרסמים.
- בין התאמותיה לכך: ליליות, ראייה סטריאוסקופית, שמיעה ממוקדת,

צילום: אמיר עזר

צילום: יואב מוטרן

הדברת מכרסמים בעזרת תנשמות היתרונות של התנשמת

- התנשמת (*Tyto alba*) היא דורס לילה המתמחה בציד מכרסמים.
- בין התאמותיה לכך: ליליות, ראיה סטריאוסקופית, שמיעה ממוקדת, תעופה חרישית, זיגודקטיל.
- גמישות תזונתית.

צילום: אמיר עזר

הדברת מכרסמים בעזרת תנשמות היתרונות של התנשמת

- התנשמת (*Tyto alba*) היא דורס לילה המתמחה בציד מכרסמים.
- בין התאמותיה לכך: ליליות, ראיה סטריאוסקופית, שמיעה ממוקדת, תעופה חרישית, זיגודקטיל.
- גמישות תזונתית.
- גמישות רבייתית.

צילום: אמיר עזר

הדברת מכרסמים בעזרת תנשמות היתרונות של התנשמת

- התנשמת (*Tyto alba*) היא דורס לילה המתמחה בציד מכרסמים.
- בין התאמותיה לכך: ליליות, ראיה סטריאוסקופית, שמיעה ממוקדת, תעופה חרישית, זיגודקטיל.
- גמישות תזונתית.
- גמישות רבייתית.
- ציפור מקומית יציבה.

צילום: אמיר עזר

הדברת מכרסמים בעזרת תנשמות היתרונות של התנשמת

- התנשמת (*Tyto alba*) היא דורס לילה המתמחה בציד מכרסמים.
- בין התאמותיה לכך: ליליות, ראיה סטריאוסקופית, שמיעה ממוקדת, תעופה חרישית, זיגודקטיל.
- גמישות תזונתית.
- גמישות רבייתית.
- ציפור מקומית יציבה.
- תחום מחייה קטן יחסית.

צילום: אמיר עזר

הדברת מכרסמים בעזרת תנשמות היתרונות של התנשמת

- התנשמת (*Tyto alba*) היא דורס לילה המתמחה בציד מכרסמים.
- בין התאמותיה לכך: ליליות, ראיה סטריאוסקופית, שמיעה ממוקדת, תעופה חרישית, זיגודקטיל.
- גמישות תזונתית.
- גמישות רבייתית.
- ציפור מקומית יציבה.
- תחום מחייה קטן יחסית.
- ציפור רגילה לנוכחות אדם.

צילום: אמיר עזר

מה פגע במערכת הטבעית

- כמו רוב המינים אוכלי המזיקים, תנשמות נפגעו קשות מהרעלות משניות.
- גם כיום הרעלות הן הבעיה העיקרית של תנשמות ברחבי העולם (Taylor, 1994).
- מחסור במקומות קינון.
- דריסות בכבישים.
- הפרעה אנושית.

פרויקט התנשמות בשדה-אליהו

■ הוקם 1983.

■ משתמש

בתנשמות בר

לניטור

מכרסמים

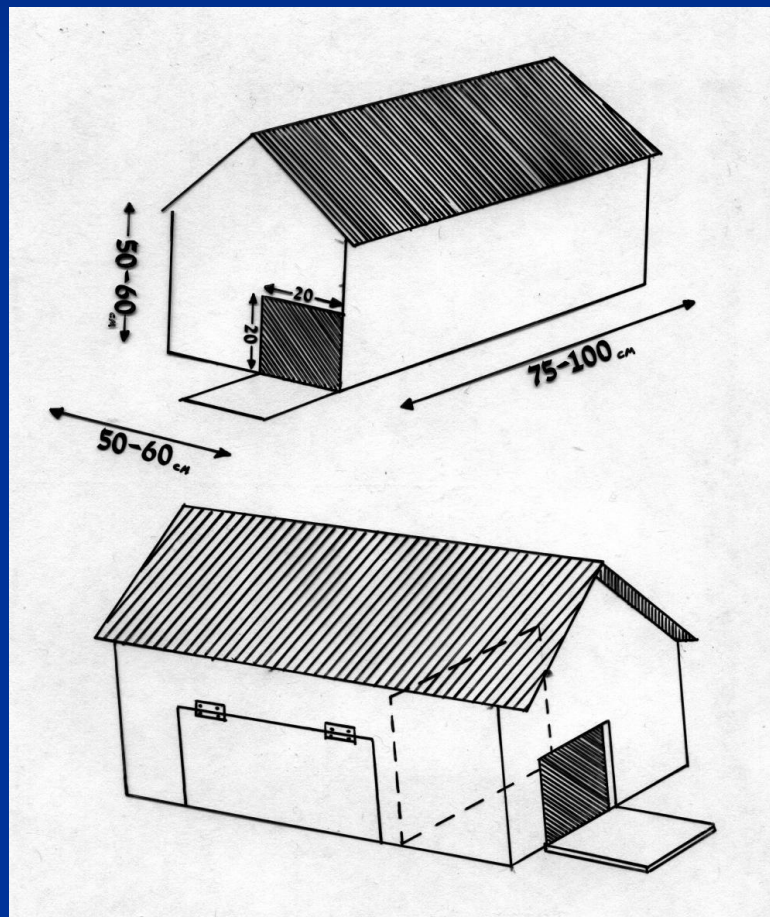
בשדות

ובמטעים.

צילום: הדס מוטרו

פרויקט התנשמות בשדה-אליהו

- תיבות קינון ועמודי תצפית הוצבו במקומות אסטרטגיים בשדות ובמטעים, אלה עודדו את התנשמות לצוד דווקא בשטחי החקלאות.

פרויקט התנשמות בשדה-אליהו

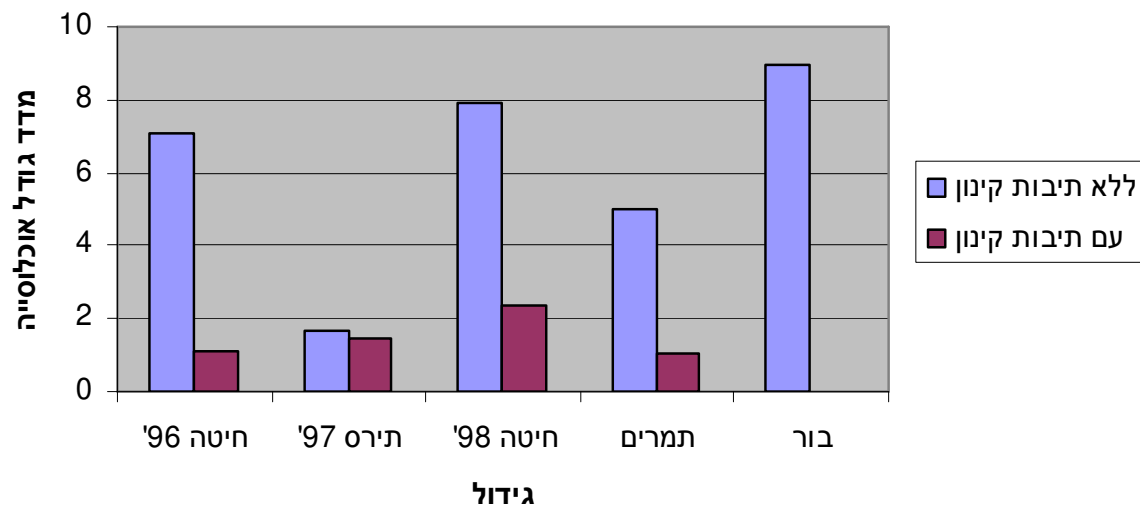

- אוכלוסיית תנשמות גדולה וקבועה התבססה סביב תיבות הקינון והן מתפקדות כמדביר ביולוגי של מכרסמים. (כחילה, 1992).

לחץ הטריפה של התנשמות אפקטיבי

- נוכחות התנשמות מורידה באופן משמעותי את מספר המכרסמים* בשטחים החקלאיים (ארם, 1999).

השפעת נוכחות תנשמות על גודל אוכלוסיות המכרסמים

צילום: אוריה שחק

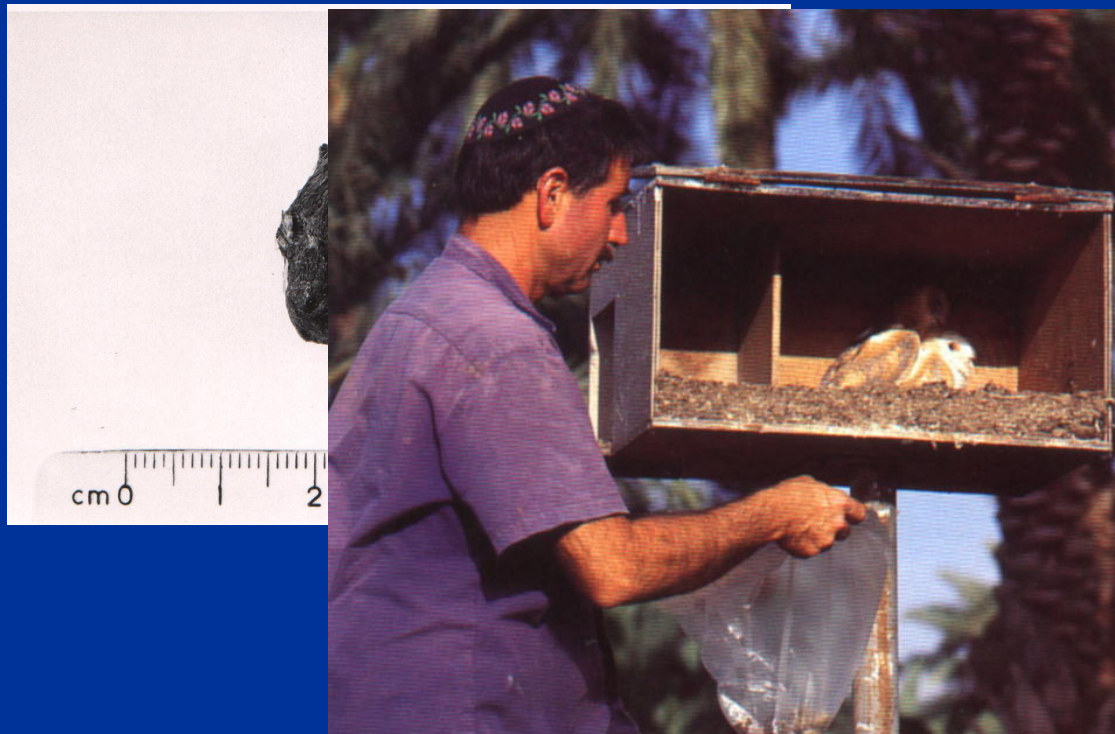
תצלום: אמיר עזר

בדיקת מזון התנשמות - שיטות העבודה

בדיקת הרכב המזון:

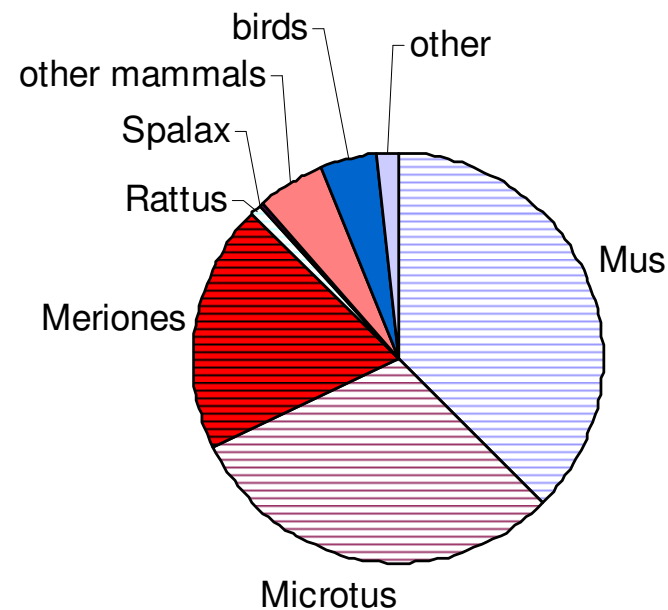
- איסוף צנפות ושיירים מהתיבות

- ניתוחם במעבדה

מזון התנשמות - תוצאות

**Prey species in Barn Owl pellets
(striated slices are rodent pests)**

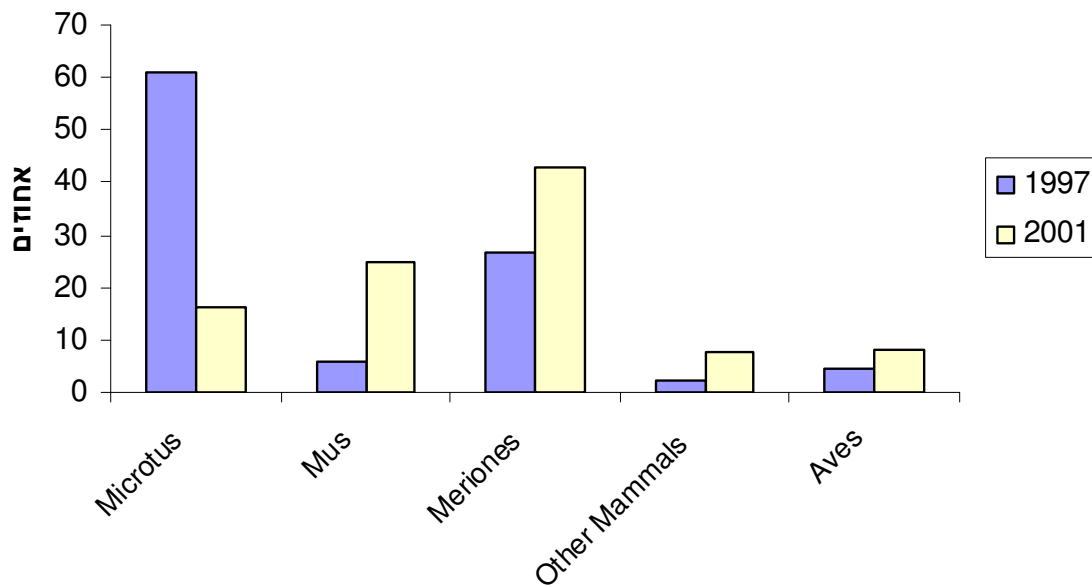

After Tores, M., Motro, Y., Motro, U. and Yom-Tov, Y., *Isr. J. Zool.* 2005

איך המערכת מתפקדת לאורך זמן?

- לתנשמת גמישות תזונתית רבה, והיא יכולה לשנות את הרכב מזונה עם הזמן (טורס, 2002).

השוואה בהרכב הדיאטה (ביומסה) בין השנים 1997 ו- 2001

מעקב אחרי תנשמות - שיטות עבודה

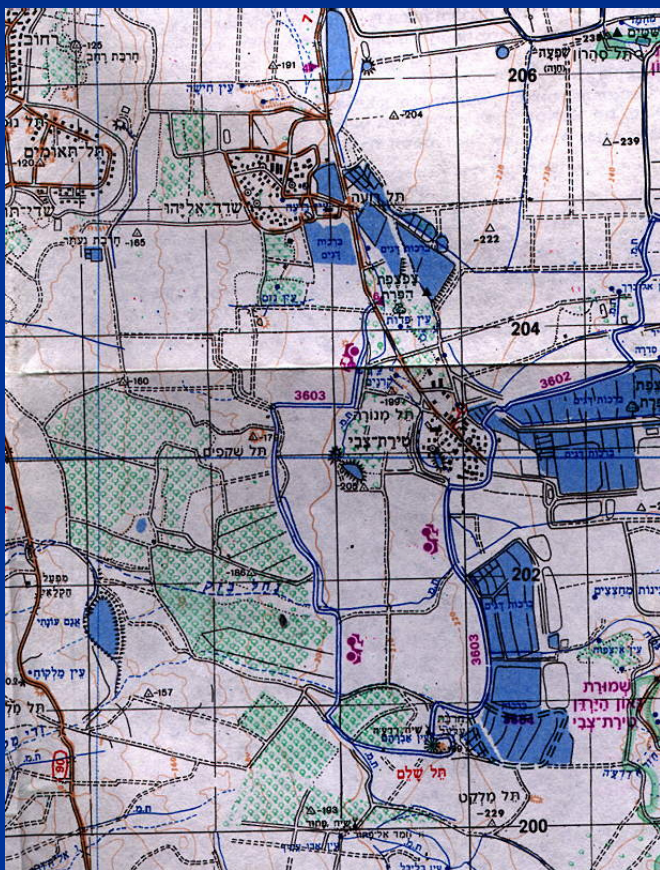
- טיבוע תנשמות ולכידות חוזרות.

- מעקב טלמטרי.

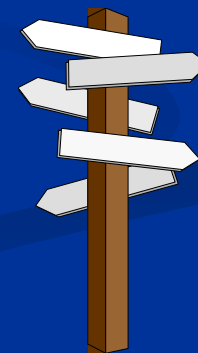
- טרנסקטים.

תוצאות - תחום המחייה

הגודל הממוצע של תחומי
המחייה של התנשמות אחריהן
עקבנו הוא 2.65 KM^2
גודל זה קטן יותר מממצאים
אחרים מן העולם.

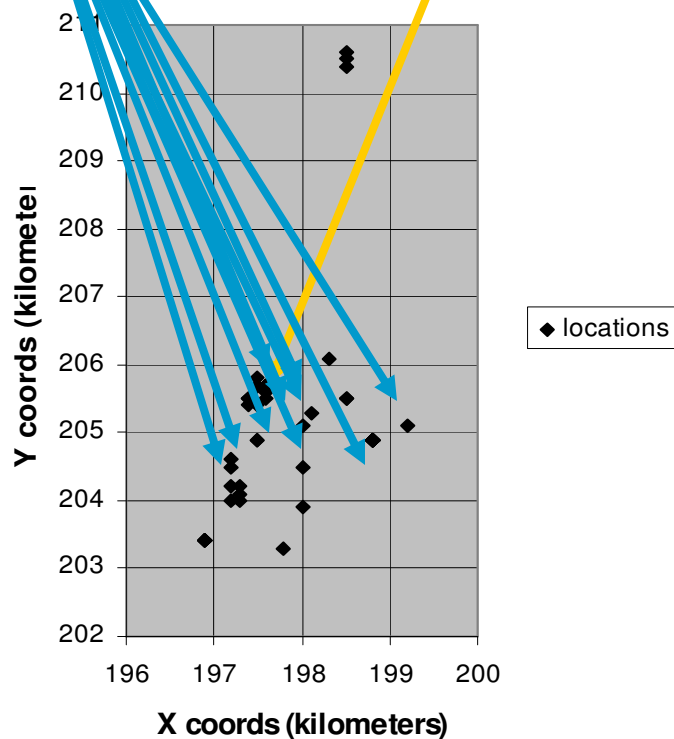

תוצאות - תחום המחייה

קינים פעילים
נוספים

מקום תיבת
הקינון

Locations for barn owl "44"
(II.1999 - VIII.1999)

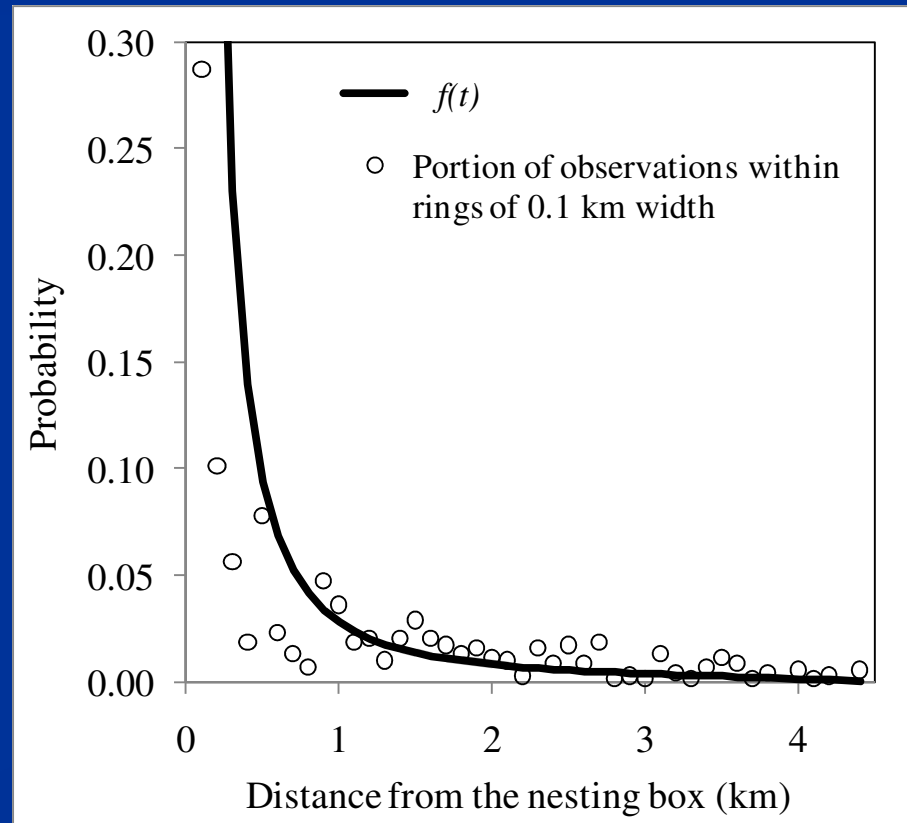
נהוג לחשוב כי תנשמות הן
טריטוראליות.

אין זה מה שאנחנו מוצאים
בחקלאות.

בתוך תחום המחייה של כל
תנשמת שנבדקה ישנם קינים
פעילים נוספים של תנשמות.

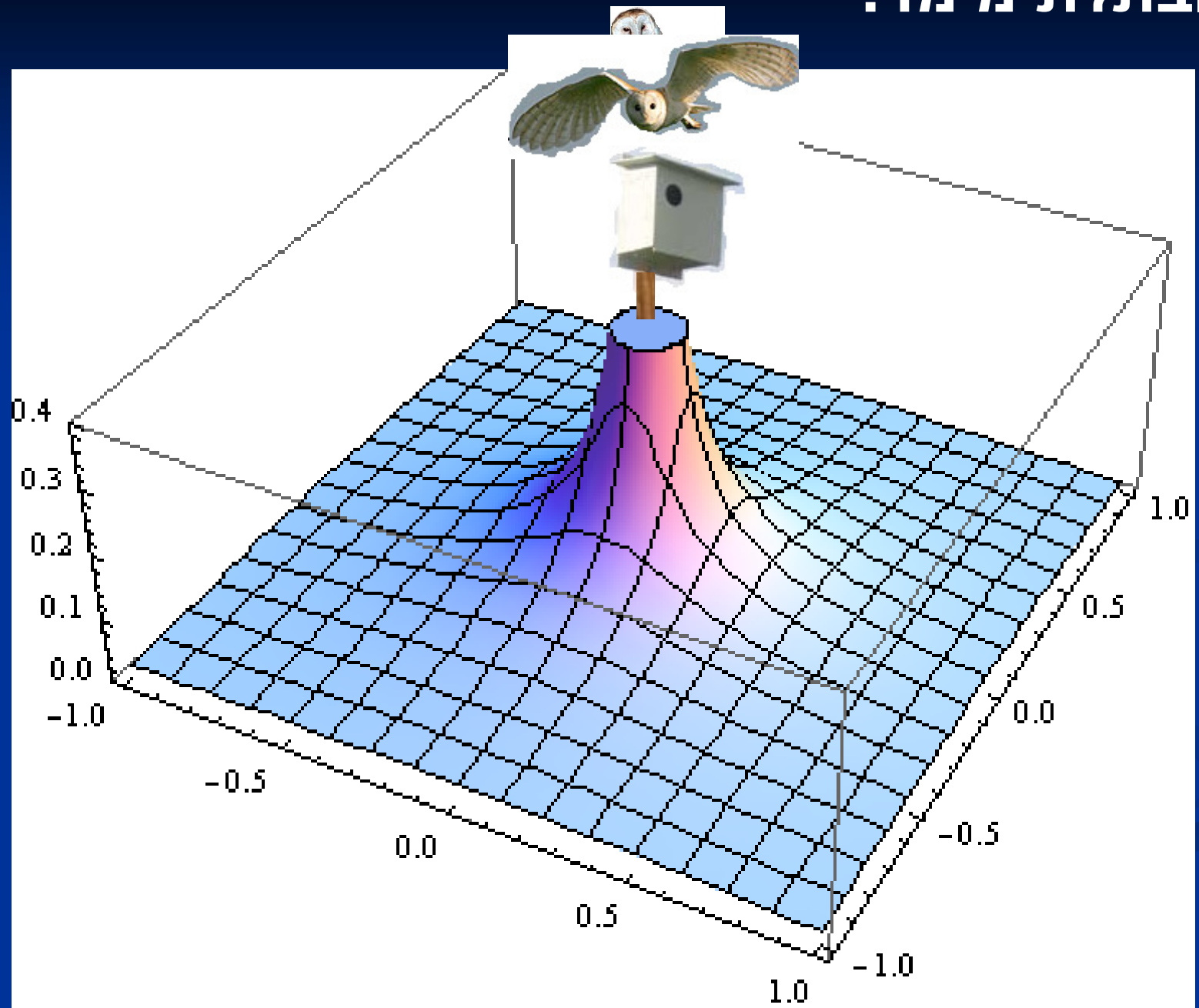
תוצאות - תחום המחייה

- נמצא כי תנשמות מבלות את מרבית זמן הפעילות שלהן במרחק קצר מהקן (עובדה המגבירה את חשיבות מיקום הקן)

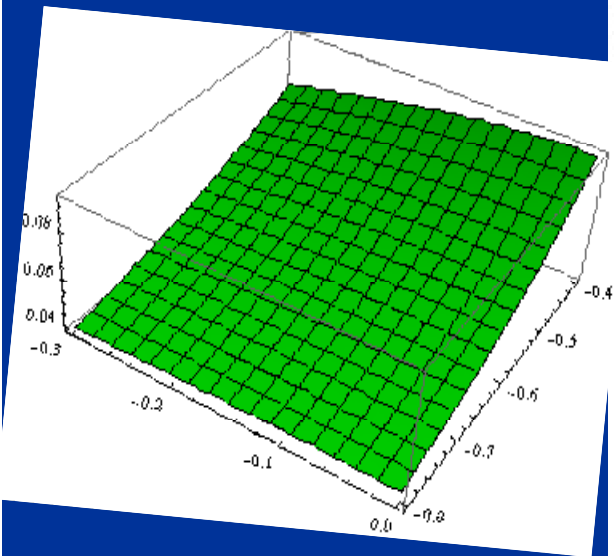
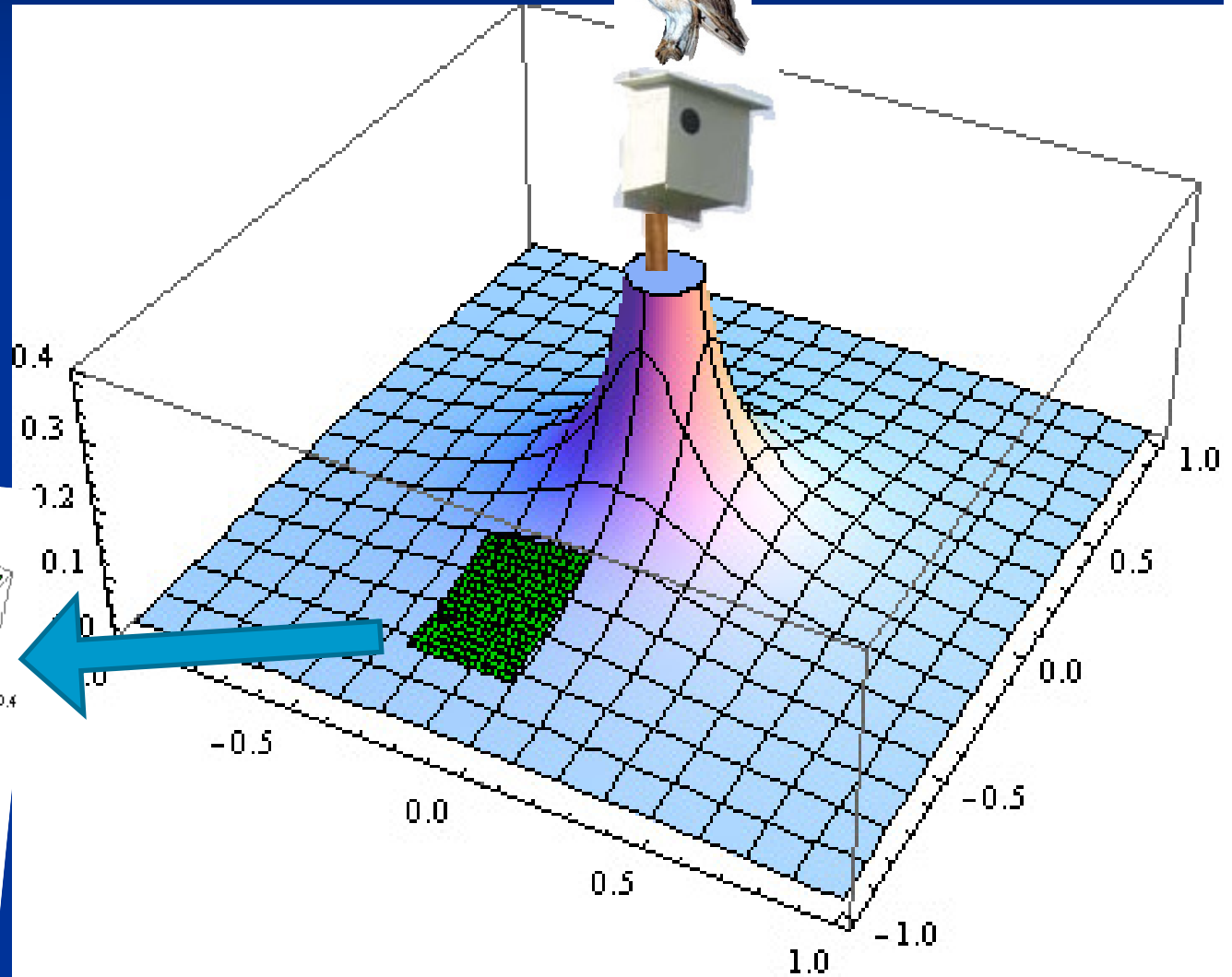

... ובתלת מימד:

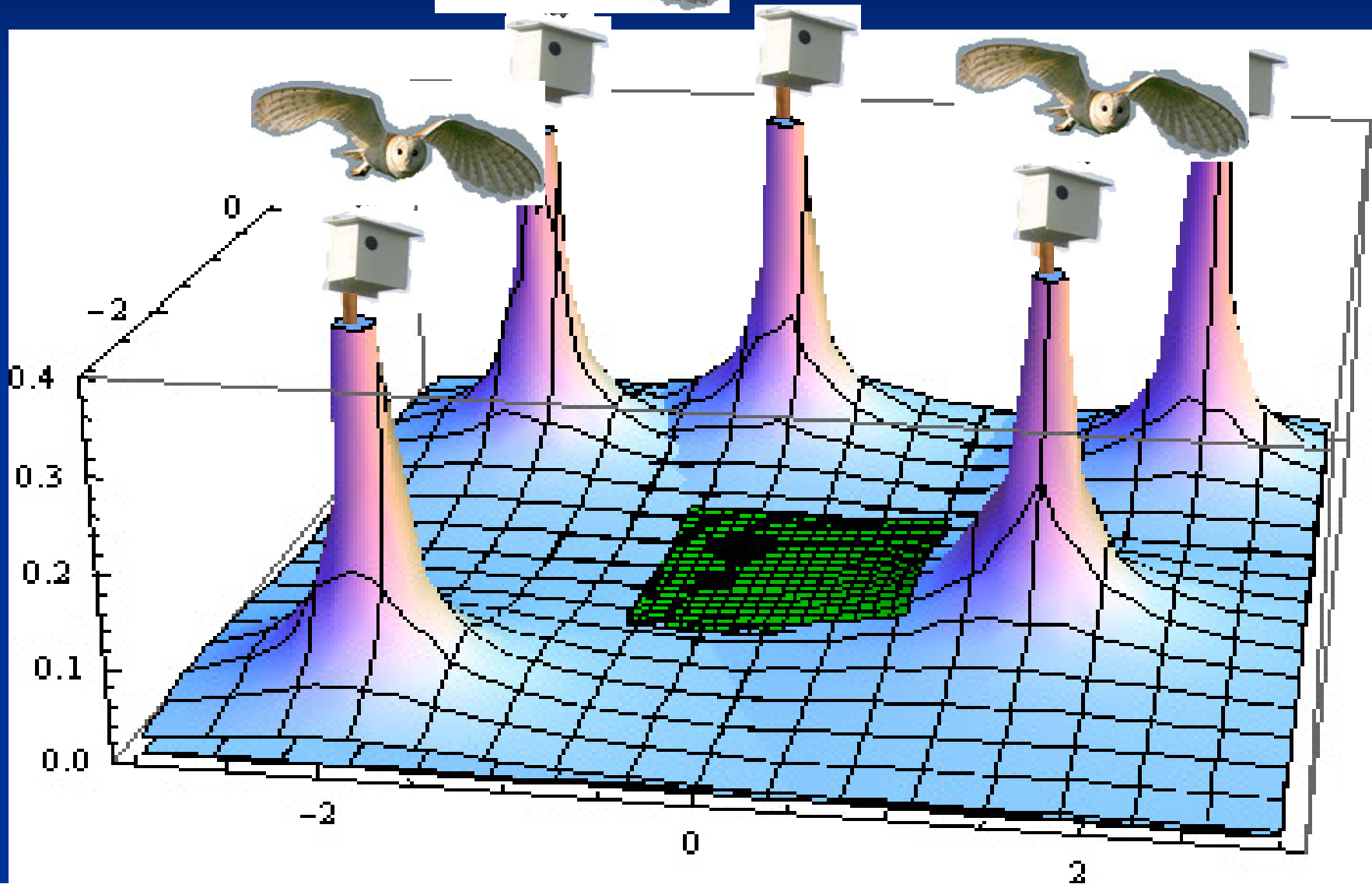

לחץ טריפה ללא העדפת גידולים

חלקיות מצטברת של זמן שהיית תנשמות מתיבות תפוסות מעל שדה

אספסת

חישוב לחץ טריפה

■ נתוני התצפיות מרוכזים ומעובדים להבנת לחץ הטריפה של התנשמות בכל עונה על כל שדה

No	produce/d	owl index	PPP	SPPP	RPPP	TC	C annual p	C per duna	C rep duna	size (duna	organic (1=	year	days from prev	crop age	harvest no	first harvest	rainfall	temperature	income per ha
1	197.0968	0.158093	0.537675	40.98431	0.013119	9317.5	122.2366	0.814911	0.135818	150	0	2000	0	1	1	1	208.6	27.7	143
2	255.8065	0.158093	0.537675	40.98431	0.013119	9317.5	122.2366	0.814911	0.135818	150	0	2000	25	1	2	0	208.6	30.1	186
3	293.9355	0.158093	0.537675	40.98431	0.013119	9317.5	122.2366	0.814911	0.135818	150	0	2000	25	1	3	0	208.6	34.1	213
4	224	0.158093	0.537675	40.98431	0.013119	9317.5	122.2366	0.814911	0.135818	150	0	2000	24	1	4	0	208.6	36.9	163
5	112	0.158093	0.537675	40.98431	0.013119	9317.5	122.2366	0.814911	0.135818	150	0	2000	24	1	5	0	208.6	36.6	81
6	148	0.158093	0.537675	40.98431	0.013119	9317.5	122.2366	0.814911	0.135818	150	0	2000	32	1	6	0	208.6	35	107
21	253.0385	0.035171	0.235674	40.98431	0.00575	9317.5	53.57892	0.412146	0.045794	130	0	2000	0	1	1	1	208.6	18.3	184
22	267.0769	0.035171	0.235674	40.98431	0.00575	9317.5	53.57892	0.412146	0.045794	130	0	2000	29	1	2	0	208.6	26	194
23	255	0.035171	0.235674	40.98431	0.00575	9317.5	53.57892	0.412146	0.045794	130	0	2000	27	1	3	0	208.6	28.7	185
24	314.3846	0.035171	0.235674	40.98431	0.00575	9317.5	53.57892	0.412146	0.045794	130	0	2000	21	1	4	0	208.6	30.2	228
25	304.0769	0.035171	0.235674	40.98431	0.00575	9317.5	53.57892	0.412146	0.045794	130	0	2000	24	1	5	0	208.6	35.1	221
26	205.0769	0.035171	0.235674	40.98431	0.00575	9317.5	53.57892	0.412146	0.045794	130	0	2000	24	1	6	0	208.6	37	149
27	138.3077	0.035171	0.235674	40.98431	0.00575	9317.5	53.57892	0.412146	0.045794	130	0	2000	24	1	7	0	208.6	36.4	100
28	100.1538	0.035171	0.235674	40.98431	0.00575	9317.5	53.57892	0.412146	0.045794	130	0	2000	21	1	8	0	208.6	35	73
29	143.0769	0.035171	0.235674	40.98431	0.00575	9317.5	53.57892	0.412146	0.045794	130	0	2000	26	1	9	0	208.6	32.6	104
30	262.1667	1.48302	4.18784	40.98431	0.102182	9317.5	952.0765	6.347176	1.057863	150	0	2001	0	1	1	1	212.4	29.3	190
31	225.3333	1.48302	4.18784	40.98431	0.102182	9317.5	952.0765	6.347176	1.057863	150	0	2001	25	1	2	0	212.4	33.8	164
32	214.4	1.48302	4.18784	40.98431	0.102182	9317.5	952.0765	6.347176	1.057863	150	0	2001	24	1	3	0	212.4	34.7	156
33	163.8	1.48302	4.18784	40.98431	0.102182	9317.5	952.0765	6.347176	1.057863	150	0	2001	24	1	4	0	212.4	35.5	119
34	181.24	1.48302	4.18784	40.98431	0.102182	9317.5	952.0765	6.347176	1.057863	150	0	2001	24	1	5	0	212.4	36.5	132
35	56	1.48302	4.18784	40.98431	0.102182	9317.5	952.0765	6.347176	1.057863	150	0	2001	52	1	6	0	212.4	33.1	41
52	124.1625	0.18123	0.537675	40.98431	0.013119	9317.5	122.2366	0.814911	0.116416	150	0	2001	0	2	1	1	212.4	27.8	90

חישוב כדאיות כלכלית

- נתוני יבול מקצירים הושוו מול לחץ הטריפה של התנשמות וגורמים נוספים
- ככל שיותר חם יש יותר יבול
- קצירים מוקדמים ומאוחרים פחות מוצלחים מאלה שבלב העונה
- לכמות המשקעים השפעה מעניינת
- וחשוב מכל: נוכחות תנשמות מגדילה את היבול

גם יפה וגם אופה

■ נוכחות תנשמות מגדילה את כמות היבול באספסת

■ כמות היבול הממוצעת לדונם בקציר: 191 ק"ג

■ מתוכם התנשמות אחראיות ל: 18 ק"ג
(עם פוטנציאל לעוד)

■ ז"א שהשימוש בתנשמות

כמדביר ביולוגי של מכרסמים

משפר את היבול בכ- 9.4%

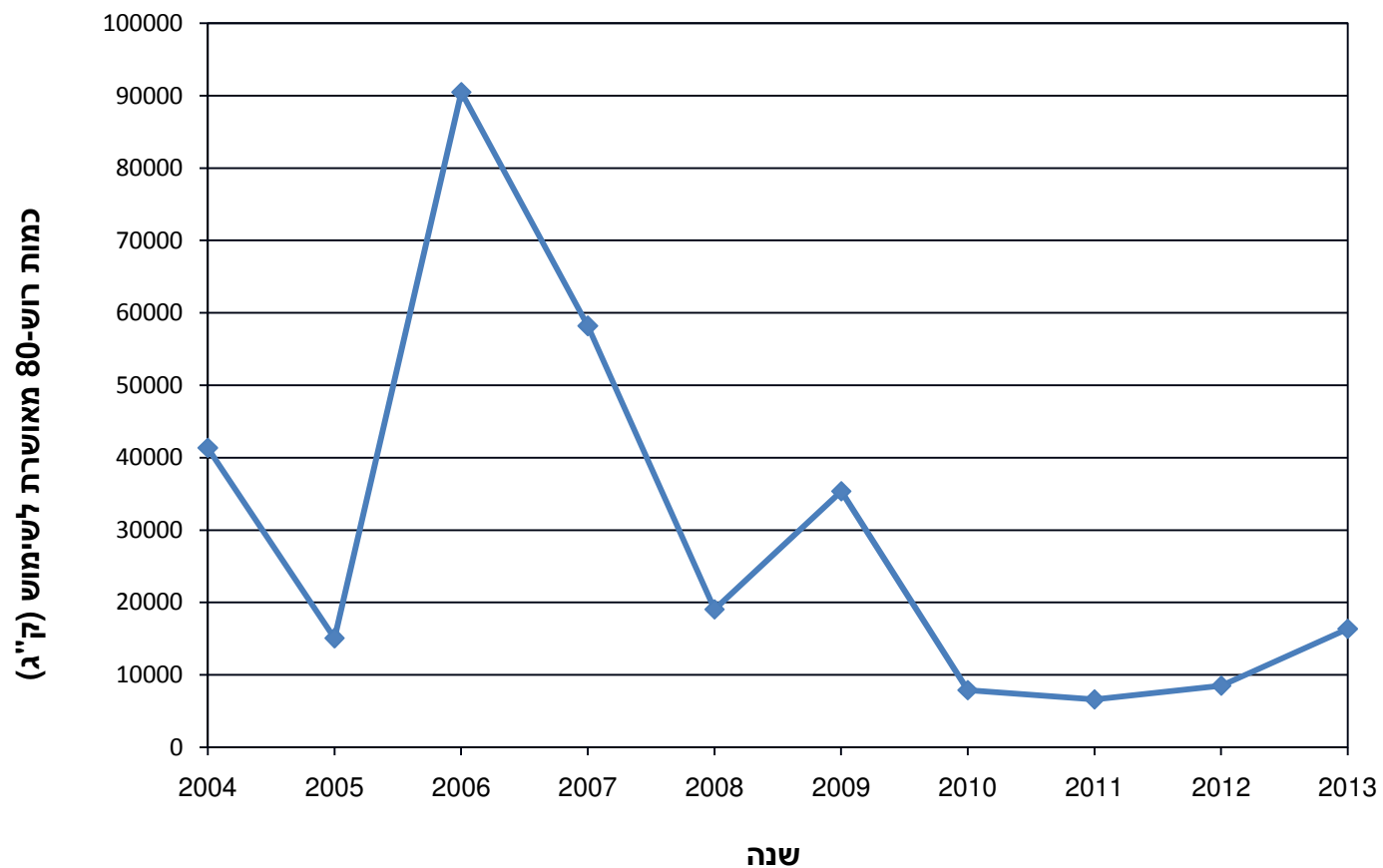

גם יפה וגם אופה

- אם נתרגם את היבול להכנסות, התוספת הכלכלית בכל קציר במחירי האספסת הנוכחיים היא \$4.23 לדונם.
- העלות של הקמת תיבות קינון, תחזוקתן, הניטור והניקוי שלהן היא כ- \$0.07 לדונם לקציר.
- מכאן שהרווח נטו לחקלאי הוא \$4.16 לדונם אספסת בכל קציר (או במילים אחרות \$32 לדונם לשנה) בעקבות השימוש בתנשמות בר להדברת מכרסמים.
- בימים אלה נעשית בחינה של כדאיות כלכלית גם בגידולים אחרים (חיטה ומטעים).

ירידה בשימוש ברעלים בארץ

כמות רוש-80 שאושרה לשימוש בארץ
2013 - 2004

גם יפה וגם אופה

תודות

ד"ר עידו קן
שאולי אביאל
אוריה שחק
מרים פרוינד
ד"ר מוטי צ'רטור
נר הורביץ
יעל חסין
סבטלנה וייסמן
ריקי קטנר
פרופ' רן נתן
פרופ' יורם יום-טוב
פרופ' יוסי לשם
פרופ' איתן צ'רנוב

אורגני - ORGANIC
שדה אליהו

מאושר ע"י הארגון לחקלאות ביולוגית
I.B.O.A.A.